

УДК 321.6.8.

Інформаційна політика України доби глобалізації: теоретичний аналіз

Сергій Сірий,

кандидат політичних наук,
доцент кафедри військової психології та педагогіки
Військового інституту Київського
національного університету ім. Тараса Шевченка

Юлія Турченко,

молодший науковий співробітник
відділу військово-гуманітарних
наукових досліджень науково-дослідного центру
Військового інституту Київського національного
університету ім. Тараса Шевченка

Досліджується становлення інформаційного суспільства в Україні. Зазначається, що ефективним інструментом функціонування такого суспільства є інформаційна політика держави, окреслено взаємодоповнюючі цілі інформаційної політики в добу глобалізації.

***Ключові слова:** інформаційна політика, громадянське суспільство, національна безпека, демократія.*

The establishment of information society in Ukraine is examined in the article. It is noted that the state information policy is an effective instrument of functioning of information society. The complementary

Сергій Сірий, Юлія Турченко

goals of information policy in the era of globalization have been defined.

Keywords: *information policy, civil society, national security, democracy.*

Исследуется становление информационного общества в Украине. Отмечается, что эффективным инструментом функционирования такого общества является информационная политика государства, очерчены взаимодополняющие цели информационной политики в эпоху глобализации.

Ключевые слова: *информационная политика, гражданское общество, национальная безопасность, демократия.*

Інформаційне суспільство неможливе без впровадження політики, спрямованої на формування інформаційної свідомості громадян. Інформаційна політика, яка виконує функцію об'єктивного формування світоглядних позицій громадян, сприяє реальній фактологічній інформованості суспільства та надає всебічний аналіз та аналітичну оцінку процесам безпеки у світі.

Державна інформаційна політика є ефективним інструментом функціонування інформаційного суспільства та передбачає залучення до політичного життя різних соціальних груп, вільний доступ до влади та пріоритетні напрямки внутрішньої і зовнішньої політики. Демократизація держави, відбувається також і за рахунок державної інформаційної політики, що в свою чергу сприяє зміцненню громадянського суспільства, задоволенню інтересів його суб'єктів та захисту їх прав та свобод.

Дослідження проблематики державної інформаційної політики представляють різні академічні та університетські школи політології, які базуються на теорії багатоаспектності і динамічності політичних процесів і суспільного розвитку.

Зокрема дана проблематика висвітлена у працях: В. Горбатенка, В. Горбуліна, О. Литвиненка, О. Зернецької, Ф. Кирилюка, О. Клименко, В. Ковалевського, Г. Несвіт, М. Ожевана, М. Потураєва, Г. Почепцова, О. Сосніна та ін. [1-4].

До законів, що регламентують діяльність в галузі інформації відносяться: „Про інформацію”, „Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні”, „Про телебачення та радіомовлення”, „Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності”, „Про національну раду України з питань телебачення і радіомовлення”, „Про державну таємницю”, „Про національну програму інформатизації” „Про інформаційні агентства” та інші [5-10].

Сучасна політична наука визначає державну інформаційну політику як можливість реалізувати право громадян на доступ до інформації, на її поширення, захист, а також на захист від інформації.

Інформаційна політика має визначати наступні методи та форми впливу на об'єкти інформаційної сфери: система формування та використання інформаційних ресурсів; інформаційно-телекомунікаційна інфраструктура; ринок інформаційних і телекомунікаційних засобів, інформаційних продуктів і послуг; системи забезпечення інформаційної безпеки; науково-технічні та виробничі кадри; система нормативно-правового регулювання інформаційних відносин; міжнародне співробітництво; освітні програми тощо [11]. Інформаційну політику можна характеризувати як політичну складову інформаційної епохи. Її завданням та призначенням є об'єднання суспільства за допомогою засобів і механізмів досягнення єдиної мети, адже інформаційне суспільство дає змогу людям повніше розкривати свій потенціал та реалізовувати свої сподівання в глобальному масштабі. Вона охоплює комплекс всіх законодавчих і нормативних актів і стратегій та має сприяти створенню інформаційних технологій та управлінню ними. Аналізуючи концепції державної інформаційної політики можна побачити здобутки інформаційно-розвинутих країн та завдання країн, що тільки розвиваються, але які мають спільну мету суспільного розвитку – створення стабільної політичної системи в інформаційному суспільстві.

Здійснення цілеспрямованої державної інформаційної політики сприяє побудові інформаційного суспільства, яке розглядається цивілізованими державами як основа подальшого економічного, політичного і соціально-культурного розвитку. Державна інформаційна політика України має стратегічну мету, яка полягає в побудові демократичного інформаційного суспільства і входження країни до світового інформаційного співтовариства. В свою чергу із стратегічної мети можна виділити основні завдання державної інформаційної політики, такі як: вдосконалення інформаційно-телекомунікаційної інфраструктури; формування і використання національного інформаційного ресурсу і забезпечення широкого доступу до нього; розвиток інформаційних і телекомунікаційних технологій; забезпечення громадян суспільно-значимою інформацією та розвиток незалежних засобів масової інформації; створення і постійне удосконалення нормативно-правової бази побудови інформаційного суспільства; підготовка людини до умов інформаційного суспільства.

В умовах становлення в Україні громадянського суспільства державна інформаційна політика повинна спиратися на такі базові принципи: принцип відкритості політики, який виявляється у тому, що заходи інформаційної політики обговорюються суспільством відкрито, а держава враховує суспільну думку; принцип системності, який передбачає, що у процесі реалізації прийнятих рішень при зміні стану одного з об'єктів регулювання повинні враховуватися наслідки цього для стану інших

об'єктів і усіх у сукупності; принцип рівності інтересів, який передбачає, що політика рівною мірою враховує інтереси всіх учасників інформаційної діяльності незалежно від їхнього становища в суспільстві і форми власності інформаційного ресурсу; принцип пріоритетності вітчизняного виробника – за рівних умов пріоритет надається конкурентоздатному вітчизняному виробнику інформаційно-комунікаційних засобів; принцип соціальної орієнтації, який передбачає, що основні заходи державної інформаційної політики повинні бути спрямовані на забезпечення соціальних інтересів громадян України тощо.

Аналізуючи державну інформаційну політику можна зробити висновок, що вона повинна бути спрямована на розв'язання загальнодержавних завдань, таких, як: формування інформаційного простору України та її входження до світового інформаційного простору; розвиток галузі інформаційних послуг; розширення правової бази, що регулює суспільні відносини, у тому числі які пов'язані з одержанням, поширенням і використанням інформації; підвищення політичної стабільності в країні; забезпечення інформаційної безпеки суспільства і держави. Для вирішення зазначених завдань необхідне ефективне управління усіма видами інформаційних ресурсів, елементами інформаційно-телекомунікаційної інфраструктури, державна підтримка вітчизняного ринку інформаційних технологій, засобів, продуктів і послуг та регулювання діяльності державних електронних і друкованих ЗМІ.

Визначаючи головну мету України в інформаційній сфері, необхідно виділити наступне: захист внутрішніх та зовнішньополітичних інтересів держави; формування інформаційних ресурсів єдиного українського інформаційного простору і концепції інформаційної безпеки як компонента національної безпеки держави; реформування засобів масової інформації згідно з демократичними принципами Ради Європи; створення національного законодавства у всіх сферах інформаційної діяльності; запровадження різних форм контролю, що реалізацією принципів інформаційної політики та національного законодавства; розвиток інформаційної культури тощо [5].

Розглядаючи інформаційне суспільство можна виділити певні ознаки його розвитку. Це в першу чергу великий обсяг високоякісної інформації та всі необхідні засоби для її поширення. Таким чином, інформація використовується як один із економічних ресурсів з метою підвищення ефективності виробництва, стимулювати інновації, зміцнити конкурентоспроможність; вона формує інформаційний сектор в економіці, що швидко зростає і стає предметом масового споживання суспільства, формуючи глобальний інформаційний ринок. Серед основних напрямів державної політики в інформаційній сфері України є: забезпечення інформаційного суверенітету України; активне залучення засобів масової інформації до боротьби з корупцією, зловживанням службовим становищем; вдосконалення державного регулювання розвитку інформаційної сфери

шляхом створення нормативно-правових та економічних передумов для розвитку національної інформаційної інфраструктури та ресурсів, впровадження новітніх технологій у цій сфері, наповнення внутрішнього та світового інформаційного простору достовірною інформацією про Україну; забезпечення дотримання конституційного права громадян на свободу слова, доступ до інформації, недопущення неправомірного втручання органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб у діяльність засобів масової інформації, дискримінації в інформаційній сфері і переслідування журналістів за політичні позиції; вжиття комплексних заходів щодо захисту національного інформаційного простору та протидії монополізації інформаційної сфери України [12, с. 28-34].

Вітчизняний науковець Г. Несвіт відзначає зростання впливу медіа на політику та стверджує, що державна інформаційна політика пов'язана з розумінням того, що побудова інформаційного суспільства в Україні є головною умовою її соціально-економічного та політичного розвитку, формування демократично налаштованої масової свідомості, розширення правового поля регулювання відносин у суспільстві [13]. Функціонування інститутів суспільства і держави істотно залежить від того, наскільки широко використовуються сучасні інформаційні технології у всіх сферах громадського життя, а ефективна робота інформаційних і телекомунікаційних систем, збереження інформаційних ресурсів, в свою чергу є важливою складовою національної інформаційної інфраструктури.

Потрібно також, з'ясувати сутнісні характеристики інформаційної політики України в умовах сучасного державотворення. Особливе значення для становлення в Україні нової форми політичної культури та інформаційної демократії має розвиток інформаційної сфери. Інформаційна демократія, в свою чергу, забезпечила б інформаційний розвиток на основі національної ідеї за допомогою балансу між правом на свободу слова, на вільне виявлення своїх поглядів і переконань, на вільний обіг інформації та необхідністю забезпечення національної безпеки. Вітчизняний політолог М. Розумний, вважає, що такий баланс дозволить захистити інтереси держави, підтримувати моральність і духовність у суспільстві, сприяти реалізації інформаційних прав громадян [14].

Проте, на сьогодні, Україна недостатньо представлена у світовому інформаційному просторі, незважаючи на інтенсивний розвиток інформаційного середовища та засобів масової інформації. Створюється така модель розвитку інформаційного простору, яка з одного боку звужує можливості здійснення зовнішньополітичних завдань, а з іншого боку – запобігає формуванню цілісного культурно-інформаційного простору, належного захисту суспільної свідомості від зовнішніх інформаційних впливів. Проте для держави головне, розробити національну концепцію та стратегію, визначити потреби і можливості щодо масового використання інформаційних технологій в українському суспільстві, при цьому

зберігаючи національну, інтелектуальну, культурну та мовну самобутність [11, 46-47]. Також, важливо відзначити вплив громадських організацій на державну політику, що робить необхідним узагальнення принципів й умов функціонування громадських організацій в сучасній Україні. Громадські організації здійснюють вплив на державну політику, взаємодіючи з державою в контексті становлення інформаційного суспільства в сучасній Україні. Громадянське суспільство, як система взаємодії громадян, їх об'єднань у різних сферах життєдіяльності суспільства, існуючих у суспільстві відносини, які розвиваються поза рамками втручання держави, директивного регулювання і регламентації, як суспільство вільних людей, свобода яких захищена державою, що можливо лише в умовах перетворення останньої в дійсно правову, демократичну державу, являє собою таку систему зв'язків та інтересів, що забезпечує вільну реалізацію кожною людиною її природних прав [15-17]. Функціональна роль громадянського суспільства стає все більш вагомою й універсальною за своїм впливом на життя суспільства враховуючи сучасні умови глобалізації й соціальної трансформації [18, с. 44].

Сьогодні виразником загальнолюдських цінностей стає громадянське суспільство. Громадські організації та об'єднання є інститутами громадянського суспільства та виникають, перш за все, як організації, які спрямовані на представлення їх інтересів та захист прав і свобод громадян. Діяльність громадських організацій багатоманітна. У зв'язку з тим, що вони вступають у найрізноманітніші суспільні зв'язки з іншими підструктурами суспільства, критеріїв їхньої класифікації може бути багато. Серед яких: суб'єкт та об'єкт діяльності, мета діяльності, сфера діяльності, вид діяльності, функції тощо. В сучасній Україні громадські організації мають високий ступінь політизації своєї діяльності та використання їх політичними партіями та блоками для досягнення своїх цілей. Таким чином, громадських організацій перетворюються у політичні партії та блоки, та мають залежність від іноземного фінансування та слабку підтримку громадськості щодо їх діяльності.

Отже, стрімкий розвиток інформаційної сфери безпосередньо впливає на політичну, економічну, оборонну, соціокультурну та інші складові процесів розвитку держави. Таким чином, виникає проблема формування правових засад системи управління і захисту інформаційних ресурсів, створення збалансованої інформаційної інфраструктури, тобто інформаційної політики держави. Формування інформаційної політики є одним з головних завдань кожної держави. В свою чергу, метою державної інформаційної політики є забезпечення умов для успішної реалізації конституційного права громадян держави вільно отримувати і використовувати інформацію. Також державна інформаційна політика повинна сприяти формуванню національного інформаційного простору, інтеграції до світового інформаційного простору та формуванню демократично орієнтованої свідомості. Одним з головних завдань

державної інформаційної політики є створення необхідних економічних, правових, соціальних, організаційних механізмів формування, розвитку та ефективного використання національних інформаційних ресурсів в усіх сферах життєдіяльності.

На нашу думку, варто виокремити декілька етапів стратегії формування державної інформаційної політики. Перший етап є стратегічний. Він пов'язаний з формуванням нормативно-правового та законодавчого забезпечення державної політики, щодо використання та управління національними інформаційними ресурсами України. На стратегічному етапі інформаційної політики визначаються національні інтереси та їх пріоритети в інформаційній сфері. Також формуються правові засади для подальшого розвитку системи національних інформаційних ресурсів та її управління; спираючись на головні стратегічні цілі державної інформаційної політики, визначаються функції та їх розподілення між організаційними структурами, які створені для досягнення стратегічних цілей; закладаються правові й організаційні засади фінансового, кадрового, матеріально-технічного, інформаційного та інших видів стратегічного забезпечення системи управління національними інформаційними ресурсами.

На другому етапі, організаційному та нормативно-методичному, необхідно забезпечити виконання нормативно-правових і законодавчих актів, контроль за формуванням, захистом та поширенням інформаційних ресурсів. Також, на другому етапі, центральні органи виконавчої влади здійснюють нормативно-методичне, організаційне забезпечення виконання законодавчих актів, політичних і правових рішень Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, контроль за використанням, формуванням та захистом інформаційних ресурсів.

Виконавчим є третій етап. На цьому етапі забезпечується виконання нормативно-правових та законодавчих актів, забезпечується контроль за встановленим порядком і правилами формування, поширення та використання інформаційних ресурсів.

Судячи з усього, сьогодні, концептуальні засади інформаційної політики необхідно активно впроваджувати в політичну, соціальну і економічну сфери життєдіяльності України та державні програми інформаційного розвитку. Це необхідно для того, щоб власний інформаційний простір був розвинутий на рівні держав, що прямують до інформаційного суспільства. Разом з тим, є всі підстави стверджувати, що інформаційна політика є невід'ємною частиною не лише внутрішньополітичних завдань держави, але й реалізації зовні

Література:

1. **Горбатенко В. П.** Політичне прогнозування: Теорія, методологія, практика / В. П. Горбатенко. – К. : Генеза, 2006. – 400 с.
2. **Горбулін В. П.** Національна безпека: український вимір / В. П. Горбулін, О. В. Литвиненко. – К. : ПП „Інтертехнологія”, 2008. – 104 с.
3. **Зеленько Г. І.** Політична „матриця” громадянського суспільства: Довід країн Вишеградської групи та України / Г. І. Зеленько. – К. : Знання України, 2007. – 336 с.
4. **Зернецька О. В.** Глобальні трансформації систем масової комунікації : автореф. дис. ... д-ра політ. наук : 23.00.04 „Політичні проблеми міжнародних систем” / О. В. Зернецька ; НАН України. – К., 2000. – 34 с.
5. Закон України „Про інформацію” : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>.
6. Закон України „Про Національну програму інформатизації” : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/74/98-вр>.
7. Закон України „Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні” : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2782-12>.
8. Закон України „Про телебачення і радіомовлення” : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3759-12>.
9. Закон України „Про національну раду України з питань телебачення і радіомовлення” : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.pau.ua/doc/?code=538/97-%C2%D0>.
10. Закон України „Про Національну програму інформатизації” : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/74/98-вр>.
11. **Дубас О. П.** Інформаційний розвиток сучасної України : політологічний аналіз : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02 „Політичні інститути та процеси” / О. П. Дубас. – К., 2004. – 20 с.
12. **Джердж С. Ф.** Інституціоналізація інформаційної політики України в сфері Євроатлантичного співробітництва : дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02 „Політичні інститути та процеси” / Сергій Федорович Джердж – К., 2011. – 218 с.
13. **Несвіт Г. П.** Інформаційна політика як фактор трансформації суспільства / Г. П. Несвіт // Збірник наукових праць Інституту політичних і етнонаціональних досліджень НАН України. – К. : Інститут політичних і етнонаціональних досліджень НАН України, 2001. – Випуск 13. – С. 263-269.
14. **Розумний М. М.** Національна ідея : відкритість новому і світу як

інтеграційний орієнтир українського суспільства / М. М. Розумний // Україна на шляху до Європи. – К. : Етнос, 2006. – С. 395-409.

15. **Андрущенко В. П.** Організоване суспільство. Проблема організації та суспільної самоорганізації в період радикальних трансформацій в Україні на рубежі століть : Досвід соціально-філософського аналізу / В. П. Андрущенко. – К. : ТОВ „Атлант ЮЕмСі”, 2005. – 498 с.

16. **Бабкіна О. В.** Особливості політичної трансформації на постсоціалістичному просторі : підходи до осмислення / О. В. Бабкіна // Трансформація політичних систем на постсоціалістичному просторі : Матеріали міжнародної науково-теоретичної конференції: 8-9 лютого 2006 р. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2006. – С. 8-16.

17. **Корнієвський О. А.** Громадські об'єднання у системі національної безпеки держави : монографія / О. А. Корнієвський. – К. : Альтерпрес, 2010. – 396 с.

18. **Зеленько Г. І.** Політична „матриця” громадянського суспільства : Досвід країн Вишеградської групи та України / Г. І. Зеленько. – К. : Знання України, 2007. – 44 с.